

Якименко Л.І.

УДК 94 /477) «17/18»

ЖУРНАЛ «СЕЛЬСКОЕ БЛАГОУСТРОЙСТВО» ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ІСТОРІЇ ПІДГОТОВКИ СЕЛЯНСЬКОЇ РЕФОРМИ 1861 Р. В ЛІВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Анотація. В статті зроблено спробу представити опубліковані на сторінках «Сельського благоустрою» матеріали, які засвідчують включення дворянства українських губерній в обговорення важливих соціально-економічних проблем напередодні Селянської реформи 1861 р. Статті присвячувалися обговоренню майбутньої селянської реформи, «емансипації» поміщицьких селян. Дописувачі розуміли, що проведення реформи – необхідний процес і у більшості своїй виявили готовність до емансипації селян.

Навіть побіжний погляд на тексти дворян з українських регіонів засвідчує їх вагомих джерельний потенціал для вивчення мало дослідженої проблеми участі дворян у підготовці реформи 1861 р.

Ключові слова: Селянська реформа, журнал «Сельское благоустройство», дворянство, селянський побут, кріпосне право, Полтавська та Чернігівська губернії.

Аннотация. В статье сделана попытка представить опубликованные на страницах «Сельского благоустройства» материалы, которые свидетельствуют о включении дворянства украинских губерний в обсуждение важных социально-экономических проблем накануне Крестьянской реформы 1861 г. Статьи посвящались обсуждению предстоящей крестьянской реформы, «эмансипации» помещичьих крестьян. Корреспонденты понимали, что проведение реформы – необходимый процесс и в большинстве своем проявили готовность к эмансипации крестьян.

Даже беглый взгляд на тексты дворян из украинских регионов свидетельствует о их весомом потенциале как источника для изучения мало исследованной проблемы участия дворян в подготовке реформы 1861 г.

Ключевые слова: Крестьянская реформа, журнал «Сельское благоустройство», дворянство, крестьянский быт, крепостное право, Полтавская и Черниговская губернии.

Summary. The article is devoted to the review of publications on the pages of the magazine «Rural improvement» (1858 – 1859), in which the attitudes of noblemen of the left bank Ukraine are presented to the problem of liberation of peasants and organization of their way of life on the eve of the Great reform.

The Peasant reform in 1861 is attributed to the critical moments of history, which cardinaly changed life of the Russian empire on the whole and Ukrainian lands in particular. What did landlords feel in the moment of preparation and conducting of reform? What did they consent with and what suggest changing? What did disturb them?

On these and other questions it is possible to give an answer, examining the paragraphs of the provincial nobility, which were published on the pages of magazines and newspapers of the epoch of emancipation. A periodic press review and its analysis gives the picture of that was really interesting to the authors, about their economic looks, aspirations, organization of way of life of peasants, and so on. Informative potential of such sources has not been exhausted yet.

It is possible to take the magazine «Rural improvement» to such insufficiently known sources, which practically found oneself out of research attention. Therefore an attempt to present the materials which certify inclusion of the nobility of the Ukrainian provinces in the discussion of important socio-economic problems on the eve of the Peasant reform in 1861 published on the pages of «Rural improvement» is done in this article. The articles were dedicated to the discussion of future peasant reform, «emancipation» of peasants of landlords and were accompanied by editorial notes. Correspondents knew the way of life of peasants well, had certain economic experience and understood that the conduction of reform was a necessary process and in «majority found out their readiness to emancipation of peasants». Although each of landlords saw this process one's own way.

Even passing glance on the texts of noblemen from the Ukrainian regions, placed on the pages of «Rural improvement», indicate their significant source potential for studying of little investigational problem of participation of noblemen in preparation of reform in 1861.

Key words: peasant reform, the magazine «Village's beautification», noblemen, village's mode of life, serfdom, Poltava and Chernihiv province.

Селянську реформу 1861 р. відносять до переломних моментів історії, котрі «кардинально змінили найрізноманітніші сфери економічного та суспільно-політичного життя Російської імперії в цілому й українських земель зокрема» [18, с. 4]. Проте в процесі її вивчення виникає багато дискусійних питань. Стереотипи, які «тяжили над дослідниками радянської доби, обмежуючи їхній творчий пошук» [20, с. 72], заважають іноді неупереджено поглянути на проблему. Варто зазначити, що реформа 1861 р. розглядалася під кутом зору інтересів кріпосних, залишаючи питання участі дворян у підготовці та проведенні «емансипації селян» поза увагою. Тому перед сучасними дослідниками стоїть завдання переглянути застарілі концепції, відійти від усталених стереотипів: «Чим більше різних поглядів на проблему, чим більше сюжетів історії дворянства буде розроблено, тим скоріше може з'явитися й узагальнена історія провідної верстви [11, с. 18]. Що ж відчували в момент підготовки і проведення реформи поміщики? З чим погоджувались і що пропонували змінити? Що їх турбувало?

На ці та інші питання можна дати відповідь, ідучи двома шляхами – вивчаючи місцеві архіви, розглядаючи матеріали Редакційних комісій та Губернських комітетів по облаштуванню побуту кріпосних селян, читаючи записки та листи. Та є й інший шлях, на який вказував іще М.М. Дружинін: «В нашем распоряжении разнообразны мнения провинциального дворянства, занесенные на страницы журналов и газет эпохи эмансипации... Особенно интересно содержание журналов, которые ставили своей

специальной целью публичное и широкое обсуждение крестьянского вопроса» [8, с. 6]. Огляд періодичної преси, її аналіз дає уявлення про те, що ж насправді цікавило дописувачів, про їх економічні погляди, прагнення, рівень зацікавлення питаннями домогосподарства, облаштування побуту селян тощо. За словами Т.Ф. Литвинової, періодика відбиває «інтелектуальні напруги на господарській ниві» [12, с. 185]. Однак інформаційний потенціал таких джерел іще зовсім не вичерпаний.

На сьогоднішній день існує невелика кількість праць, присвячених економічним виданням першої половини XIX ст., в яких увага приділялася б селянському питанню. Серед них варто виділити дослідження М.М. Дружиніна «Журнал земледельцев» (1858 – 1860)» [8] та Т.Ф. Литвинової «Земледельческая газета» як джерело до історії соціально-економічної думки України 30-50-х рр. XIX ст.» [12]. Однак інший, не менш відомий у свій час журнал «Сельское благоустройство», опинився практично поза дослідницькою увагою. Ще у 1941 р. С.С. Дмитрієв відзначив відсутність будь-яких праць по цьому журналу [7, с. 33]. З тих пір мало що змінилося. Тому в даній статті і зроблено спробу представити опубліковані на сторінках «Сельского благоустройства» статті, які засвідчують включення дворянства українських губерній в обговорення важливих соціально-економічних проблем напередодні Селянської реформи 1861 р.

Журнал «Сельское благоустройство» був додатком до «Русской беседы» і видавався з березня 1858 р. по квітень 1859 р. Усього було опубліковано 14 номерів. Видавав і редагував цей журнал О.І. Кошелєв, який одночасно був і редактором «Русской беседы». Оскільки закон забороняв одній людині бути редактором двох журналів, офіційно «Сельское благоустройство» називалось відділом «Русской беседы» [1]. Публікації на сторінках «Сельского благоустройства» присвячувалися обговоренню майбутньої селянської реформи, «емансипації» поміщицьких селян і супроводжувалися редакційними примітками. Серед основних співробітників журналу, крім О.І. Кошелєва, можна назвати Ю.Ф. Самаріна, В.О. Черкаського. В «Истории русской журналистики» зазначається, що «Русская беседа» і «Сельское благоустройство» не пользовались вниманием демократического читателя» [10, с. 272]. З цим твердженням не можна погодитися. Як доказ варто навести слова активного діяча реформи Михайла Позена, авторитет якого був у свій час досить вагомим: «Я прочитал первые три номера Сельского Благоустройства и от души радуюсь, что листки ваши с первого разу встречены живым сочувствием и пишущих и читающих» [14, с. 117].

Серед авторів «Сельского благоустройства» були й дворяни з українських регіонів. Деякі автори підписувалися не власним прізвищем, а лише криптонімами або підписом, який засвідчував територіальне походження автора, наприклад, «Поміщик Чернігівської губернії» [15], Г.Р. (Полтавська губернія) [6]. Активними дописувачами були Дмитро Бутовський (Полтавська губернія) [2, 3], Петро Єрмолін (Харківська губернія) [9], Михайло Позен (Полтавська губернія) [14], Микола Рігельман (м. Київ) [17], Стор Гордієнко (Харківська губернія) [4, 5], Василь Тарновський (Чернігівська і Полтавська губернія) [19], Костянтин Троцина (Полтавська губернія) [21], Георгій Ракович (Полтавська губернія) [16].

Про популярність і небайдужість до піднятих на сторінках «Сельского благоустройства» проблем свідчать і ті дискусії, які виникали в процесі обговорення реформи.

Полтавський поміщик, який не назвав свого прізвища та імені, а сховався за ініціалами Г.Р., у листі до видавця «О некоторых вопросах по устройству быта помещичьих крестьян» виклав своє бачення і висловив зауваження з приводу майбутньої реформи. «Много перечитал я журнальных статей, из которых весьма в немногих говорят о делах и дельно» [6, с. 207], що дозволило йому прийти до певних висновків. Г.Р. вказував на відмінності в поземельних відносинах Росії та України, стверджуючи, що його батьківщина Малоросія і всі Південні губернії «не имеют не только ничего общего, но никакого подобия с Великороссийскими губерниями. В Великороссии община существует и в семействе и в селении. В Малороссии нет даже семейной жизни, не только братья друг с другом, но сын, женившись, уже не живет с отцом, а раздельно, – от того здесь нет дворов, а только хаты, в которых обитают одинокие крестьяне». У Великоросії договір є основою побуту і відносин. «В Малороссии, – писал Г.Р., – сознание договора не существует; он как то безсознательно скрывается в обычаях; следовательно, тут надобно еще развить его в понятии народа, дать ему юридическое значение» [6, с. 218]. Автор відстоював думку, що «состояние казенных и удельных крестьян несравненно более обезпечено, чем сословие козаков или однодворцев, хотя эти последние имеют совершенную, неограниченную свободу» [6, с. 213]. Г.Р. навів розрахунки, згідно з якими селяни, які працювали на пана, матимуть прибуток більший, ніж такі, що працювали на своїй власній землі. За його словами, селянин працював на пана з кінця березня і до 1 жовтня – тобто 6 місяців, протягом яких отримував за свою роботу третій, а за неврожаю – четвертий сніп і «находят это совершенно удовлетворительным и выгодным». І має заробітну плату за цей період близько 10 рублів. Крім того він відстоював думку про необхідність повернення громадянських прав поміщицьким селянам і введення вільного договору між селянами і землевласниками, побудованого на «справедливой оценке работы и количества ежегодного дохода с отдаваемой им в наем земли».

Стаття Г.Р. була надрукована у червні 1858 р., а вже в серпні цього ж року на сторінках журналу з ним вступив у полеміку харківський поміщик П. Єрмолін, який багато в чому не погоджувався з автором. П. Єрмолін стверджував, що селяни, які бажають заробити собі хліба, йдуть на заробітки не з кінця березня, а набагато пізніше – близько 15 липня в період збору урожаю і працюють до закінчення жнив – максимум до 1 вересня. Вони також ще 2 тижні повинні безкоштовно працювати на того ж землевласника, у якого вони були на зборі урожаю. Харківський поміщик вказував, що замість 190 днів (робочих і святкових), які за словами Г.Р. працював селянин, «на самом деле употребляется их работником от 62-ти до 62-х; разность: 130 и 128 – ошибка немаловажная» [9, с. 16]. Далі дописувач наводить свої розрахунки, з яких постає, що «один работник может получить в два с небольшим месяца чистого дохода 14 руб. серебром»... Взяв во

внимание заработок и употребление на него времени, вычисленные г. Г.Р., ... выходит, что Полтавские государственные крестьяне лежни, или того хуже... убить полгода времени ... из-за куска хлеба и каких-нибудь 10-ти рублей!» [9, с. 19]., П. Єрмолін, крім того, висловив сумнів у справедливості твердження про те, що селяни Полтавської губернії, які працюють за 3-й сніп, дійсно вважають такий розрахунок вигідним і справедливим. Публікації показують, що автори були добре обізнані з веденням господарства.

Ще один дописувач, Дмитро Бутовський, поміщик Кременчуцького повіту, наводячи статистичні дані для проекту Положення про покращення побуту поміщицьких селян Полтавської губернії, виклав свої погляди на це питання, на статистику відносно їх кількості, та землі, яка належить поміщикам. Він писав, що сучасники беруть за основу матеріали Г. Марковича, які є неточними і застарілими. Це пов'язано з тим, що «большая часть этих имений заложены в кредитные установления, и – при первом еще залоге, назад тому лет пятьдесят, шестьдесят, владельцы их объявили то количество земли, по числу душ, при котором выдается полная сумма с добавочными деньгами» [2, с. 3 – 4].

Такі дані ґрунтувалися тільки на свідченнях самих поміщиків і нічим не були підтвержені. До спеціального межування в Полтавській губернії немає можливості «определить количество земли на ревизскую душу, в имениях дворянских и государственных». Далі автор навів дані щодо «ценностей произведений с земли», щодо «задельной платы», а також описав побут селян до 1858 р. Ця стаття, на думку редакції, була своєчасною і необхідною. У своїх примітках редакція журналу зверталася до поміщиків Полтавської губернії з проханням повідомити свої зауваження і доповнення, а також «весьма желательно, чтобы подобные сведения доставляемы были и из других краев России; в настоящее время они особенно важны и необходимы» [2, с. 3].

Д. Бутовського також турбувало питання подальшого життя дрібнопомісних дворян. За його словами, в Полтавській губернії було 4675 осіб, які володіли 10 і менше ревизькими душами. «Все они или почти все потомственные дворяне и, большею частью, потомки старинных, нередко исторических дворянских фамилий древней Малороссии и до Петровской России» [2, с. 3]. Побут цих дворян був досить простим, «почти все они живут на одних грунтах с своими крестьянами и весьма часто под одною кровлею». І тут же задавав закономірне питання: «Что станется с ними, если их крестьяне заплатят им за их оседлости?!» [2, с. 13].

Д. Бутовський вважав, що все майно – хата, комора, повітка, кошара для овець, загін для волів і корів, хліви для свиней, город, – все це знаходиться у повному володінні селян і як спадщина переходить до одного із членів сімейства – сину чи зятю. Для інших синів, які одружуються, поміщик повинен виділити чи побудувати хату. «Все это обходится помещику весьма недешево, – підкреслював Д. Бутовський, – но необходимо и неизбежно, как последствие обычаев, веками усвоенных Полтавским простолюдином, образовавших его характер и его понятия о семейных отношениях» [3, с. 9 – 10]. Цей економічний письменник звертав увагу на те, що частині селян буде нелегко утримувати свої маєтки і у такому разі закономірно поставало питання: «Что же будет с нашими крестьянами, если их заставят заплатить нам за избы и оседлости, часто составляющие их вековую собственность, только без права продажи?» [9, с. 11 – 12]. Автор турбувався за подальшу долю селянина та його сім'ю. Він говорив, що у доброго селянина-господаря і сім'я матиме достаток. А якщо «вор, пьница, негодяй» продасть свою землю разом з будівлями з метою отримання «копейки, которой у него не водилось» і у першому ж шинку залишить всі свої гроші, то що ж буде з сімейством? «...так оно останется неприютным и пойдет по миру собирать хлеб или воровать» [3, с. 12]. На його думку, надання селянам права викупу своїх садіб та дозвіл їх продавати приведе до посилення бродяжництва.

Підсумовуючи, автор пропонував подарувати селянам землі разом з усіма будівлями й спадкове володіння без права продажу і застави. А якщо сім'я захоче перебраться на нове місце проживання, то все, що неможливо взяти і перенести, залишається безоплатно поміщику. Все інше селянин може або забрати, або продати. Поміщик не зобов'язаний відводити нову садибу і облаштовувати побут молодих сімей. Але, згідно зі звичаями, він може цим займатися, отримуючи повне право самостійно призначати місце осілості. Д. Бутовський закликав працювати над створенням таких законів, які б «нисколько не стесняя свободы крестьян к переходам в другие местности и другие сословия, могли предупредить бродяжничество и скопление в столицах и городах пролетариев, ... могущих и у нас сделаться вредными и опасными» [3, с. 14].

Розуміючи, що в кожному маєтку «найдутся крестьяне нерадивые, безнравственные, преданные пьянству – люди потерянные» [4, с. 349], які нерідко непридатні навіть для військової служби, інший дописувач, Єгор Гордієнко, пропонував створити для таких селян «исправительные рабочие дома». На його думку, потрібні такі виправні заходи, які б не принижували людину, не були збитковими для казни та приватних осіб, «но служили бы в пользу пациенту, обуздывая его дурные склонности». Для цього потрібно створити такі заклади, в яких би «празднолюбивые и порочные» люди змушені були б працювати, «чтобы удаленные от всякой возможности предаваться своим вредным привычкам, они в труде забывали бы их» [4, с. 350]. Заклади не обмежували б свободу, але не давали б можливості розгулятися сваволі. За свою роботу робітник буде отримувати гроші, які йтимуть як на його утримання, так і йому особисто. Якщо людина виправляється, то її повертають на попереднє місце, а якщо ні – то переселяють у віддалені губернії.

Думку Д. Бутовського щодо виділення селянам землі як єдиний спосіб врятувати їх від злиднів та бродяжництва підтримував і М. Рігельман. Він наголошував, що «надо дать крестьянам полевою землю в неотъемлемое пользование, за обязательную работу, – и еще заставит ею пользоваться; потому, что опять, если предоставит право выселения, то нередко самые выгодные условия не удержат крестьян на месте»

[17, с. 25]. Він пропонував виділяти кожному одруженому робітнику орієнтовно 3 десятини поля і одну десятину сінокоси з тим, щоб впродовж 12 років селянин міг або відпрацювати щорічно протягом 112 днів, або викупити грошима цю землю у власність.

Питання щодо винагороди власника за землю, яку він надасть у користування селянам, було чи не найбільш важливим для поміщиків. Тому воно так чи інакше піднімалося різними дописувачами. Так, В. Тарновський, який розмістив статтю за підписом «Чернігівський і Полтавський поміщик Т...ський», приділив цьому особливу увагу. Він наголошував, що відсутні точні дані для виведення середнього урожаю і середньої ціни, яка, крім того, залежить від географічного розташування маєтків, віддаленості їх від портів та доріг. Валовий дохід землі змінюється, в залежності від того, чим будуть засіяні поля. Крім того, в різних місцевостях ціна робочого дня також неоднакова. Тому ставилися питання, які хвилювали його як поміщика: чи звільняє хвороба селянина від панщини? Що робити з тими сім'ями, в яких немає робітника, здатного виконувати повинність? Хто втрачає вигоду, якщо день, призначений на селянську повинність, припадає на свято або якщо в літній робочий день під час жнив піде дощ? Ці та інші питання, на думку автора, потребували вирішення. Передусім його цікавили власні інтереси, тому він пропонував такий вихід: «Крестьяне должны обработать помещику поле под какой либо хлеб прежде, чем будут обрабатывать поля себе на тот же хлеб, и сперва должны убрать помещику, а потом себе» [19, с. 139]. З такою пропозицією не погоджувалася редакційна колегія, стверджуючи у примітках, що такий підхід «будет слишком отяготительным» для селянина і несправедливим.

Чи потрібно селянам платити за свої будинки та квартири, які і так вже були їхньою власністю, «потому что они принадлежат крестьянам или детям их, все таки как пожизненное помещение» [16, с. 174], якого розміру повинен бути селянський наділ і від чого це повинно залежати [21], яким повинен бути порядок засідань губернських дворянських комітетів із селянського питання [15] – ці та інші проблеми піднімалися на сторінках «Сельского благоустройства» авторами із українських губерній.

Якщо судити по публікаціях, то можна зробити висновок, що дописувачі добре знали побут селян, мали певний господарський досвід і розуміли, що проведення реформи – необхідний процес і у «більшості своїй виявило готовність до емансипації селян» [13, с. 99], згоджуючись із необхідністю їх звільнення із землею, розуміючи про необхідність іти на взаємні поступки поміщикам і селянам. «Если бы мы при этом имели ввиду только наш собственный дворянский интерес – писал Е. Гордиенко, – это бы не было достойно нашего звания; мы желаем упрочить благосостояние крестьян, улучшить их быт» [4, с. 348]. Хоча кожен із поміщиків бачив це покращення по-своєму.

Отже, навіть побіжний, з огляду на обмежені рамки статті, погляд на тексти дворян з українських регіонів, розміщені на сторінках «Сельского благоустройства», засвідчує їх вагомий джерельний потенціал для вивчення мало дослідженої проблеми участі дворян у підготовці реформи 1861 р. Вони потребують неупередженого критичного аналізу, що, на нашу думку, повинно стати предметом інших наукових розвідок.

Джерела та література:

1. Бадалян Д. А. Славянофильский журнал «Русская беседа» и цензура (1856–1860). <http://www.opentextnn.ru/censorship/russia/dorev/libraries/book/?id=3090>
2. Бутовский Д. Статистические данные для проекта положения об улучшении быта помещичьих крестьян Полтавской губернии // Сельское благоустройство (далі: СБ). – 1858. – Кн. 2. – С. 3 – 14.
3. Бутовский Д. Статистические данные для проекта положения об улучшении быта помещичьих крестьян Полтавской губернии // СБ. – 1858. – Кн. 4. – № 10. – С. 7 – 14.
4. Гордиенко Е. О необходимости исправительных рабочих домов // СБ. – 1858. – № 12. – С. 348 – 356.
5. Гор...ко Е. О народных нравах и обычаях. // СБ. – 1858 – № 2 – С. 232 – 245.
6. Г.Р. О некоторых вопросах по устройству быта помещичьих крестьян // СБ. – 1858. – Кн. 2. – С. 207 – 220.
7. Дмитриев С. С. Архив редакции «Сельского благоустройства» (1858 – 1859 гг.) // Записки Отдела рукописи Государственной библиотеки СССР имени В.И. Ленина. – М., 1941. – Вып. X. – С. 33 – 43.
8. Дружинин Н. М. «Журнал земледельцев» (1858 – 1860) // Дружинин Н.М. Избранные труды: Социально-экономическая история России. – М.: Наука, 1987. – С. 5 – 97.
9. Ермолин П. Заметки на статью Г.Г.Р. «О некоторых вопросах по устройству быта помещичьих крестьян» // СБ. – 1858 – Кн. 4. – № 10. – С. 15 – 19.
10. История русской журналистики / Под. ред. проф. А.В. Западова. – М.: Высшая школа, 1973. – 445 с.
11. Литвинова Т. Ф. «Поміщицька правда». Дворянство Лівобережної України та селянське питання наприкінці XVIII – в першій половині XIX ст. – Д.: Ліра. – 2011. – 732 с.
12. Литвинова Т. Ф. Земледельческая газета» як джерело до історії соціально-економічної думки України 30-50-х рр. XIX ст. // Український історичний журнал. – 2008. – № 4. – С. 184 – 203.
13. Литвинова Т. Ф., Якименко Л.І. Діалог чи конфронтація: позиції дворянства Лівобережної України щодо селянського питання напередодні Великої реформи // Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті. Збірник наукових праць. – Д.: ДНУ. – 2012. – Вип. 10. – С. 3 – 100.
14. Позен М. О статистических сведениях по губернским комитетам (письмо к издателю) // СБ. – 1858. – Кн. 3. – № 9. – С.117 – 120.
15. Помещик Черниговской губернии. Письма к издателю. // СБ. – 1958. – Кн. 3. – С. 107 – 110.
16. Ракович Г. О ценности крестьянских усадеб // СБ. – 1858. – Кн 4. – № 10 – 12. – С. 175 – 179.
17. Ригельман Н. О крестьянском вопросе в Малороссии // СБ. – 1859. – № 1. – С. 23 – 38.

18. Смолій В. А. Велика реформа 1861 р.: сучасне бачення // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. – 2011. – Вип. XVIII. – С. 4 – 6.
19. Т...-ский. О вознаграждении владельца за землю, предоставляемую в пользование крестьянам // СБ. – 1858. – № 5. – С. 135– 148.
20. Темірова Н. Р. Реформа 1861 р. через призму поглядів іноземних дослідників // Проблеми історії України XIX– початку XX ст. – 2011. – Вип. XVIII. – С. 72 – 77.
21. Троица К. О крестьянском поземельном наделе // СБ. – 1858. – Кн. 4. – № 10 – 12. – С. 167 – 174.

Шевченко О.К.

УДК: 930.2

1945-1974 ГГ. КАК ПЕРИОД ФОРМИРОВАНИЯ СОВЕТСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ ЯЛТИНСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ

***Аннотация.** В статье исследуются вопросы освоения советской историографией Крымской (Ялтинской) конференции 1945 г. Формулируются ключевые принципы советской исторической школы определяются основополагающие предпосылки исторического анализа события.*

***Ключевые слова:** советская историография, Крымская конференция, хронология.*

***Анотація.** У статті досліджуються питання осягнення радянською історіографією Кримської (Ялтинської) конференції 1945 р. Формулюються ключові принципи радянської історичної школи, ґрунтовно аналізуються передумови історичного аналізу події.*

***Ключові слова:** радянська історіографія, Кримська конференція, хронологія.*

***Summary.** The paper studies the issues of development of Soviet historiography of the Crimean (Yalta) Conference in 1945 formulated the key principles of the Soviet historical school. Definitely just four principles:*

1. A detailed study of the documents.

2. The style of the professional journalist. Ssozдание vivid images.

3. An integrated approach to the Yalta Conference.

4. The purpose of the analysis - the help of Soviet diplomacy.

Chronology of Soviet historiography of the Yalta Conference. 1945-1954 years of birth of the Soviet historical school "Yalta". 1955-1974 - is the formation of the Soviet approach, the emergence of the first collections of documents, memoirs and monographs. 1975-1984 - development. The mass publication of documents, publication of the memoirs of all the main, the emergence of schools and movements in one of the Soviet approach. 1985-1991 - the culmination. Building strong foundations for the development of schools and approaches the completion of the analysis of the historiography of the West, the publication of monographs. Carrying a large scientific forum of experts on Soviet historians of the Yalta Conference.

In the first two periods of the development of Soviet historiography These following scientists: AS Erusalimskiy and SB Sossinski. Much attention udelyaetsya analysis of the relationship of memoirs, documents and analytical work (theses, newspaper articles, monographs).

***Keywords:** Soviet historiography, Yalta Conference, the chronology.*

Актуальность. Крымская (Ялтинская) конференция 1945 года явилась кульминацией сотрудничества союзников антигитлеровской коалиции. Решения, а главное компромиссы Ялты послужили фундаментом или, если угодно, генеральным планом построения послевоенного Мира. Очевидно, что столь значительное событие не могло не привести к формированию определенных традиций его изучения, понимания и в конечном счете к четким принципам исторического освоения. Существует достаточно обширная литература, в которой подробно рассматриваются историография Ялтинских встреч в англоязычной литературе. Причем как собственно англоязычными историками, так и представителями советской, а позднее и российской, украинской исторической науки [26], [30], [35]. На этом фоне фактически отсутствует комплексный анализ советской историографии Крымской (Ялтинской) конференции. Отдельные ремарки или короткие пассажи в статьях и монографиях могут свидетельствовать лишь о владении авторами историографической базой, но никак не претендовать на сколь ни будь тщательное историографическое исследование.

Безусловно, было бы наивно думать, что в рамках одной статьи можно решить указанную проблему во всем ее многообразии. Поэтому будет разумным ограничиться основополагающим вопросом, возникающим в первую очередь при работе с историографическими данными. А именно об истоках и формировании традиции. В данном случае традиции советской историографии. Абстрагируясь от целого комплекса проблем (персоналии, школы, течения, тупиковые или перспективные направления и т.д. и т.п.), которые могут быть решены только ПОСЛЕ первичного анализа историографических источников, выявления их гносеологических фундаментов и хронологической последовательности.

Объект статьи – советская историография дипломатии Второй мировой войны. *Предмет:* предпосылки и становление советской школы «Ялтинцев»⁴¹. *Цель:* выявить корневые основания советской историографии Крымской конференции. *Задачи:* определить основные этапы изучения проблемы;

⁴¹ Под этим термином автор статьи подразумевает исследователей занимавшихся изучением Крымской (Ялтинской) конференции 1945 г.